

δὲ ὅτι ἀπομιμοῦνται τὰς κατοικίας τῶν ζώντων· διότι ἐνῶ αἱ διαστάσεις των εἶνε μικραί, καὶ ἐν ἐκάστῳ κατετίθετο ἄνωθεν συνήθως εἷς μόνος νεκρός, ὅμως ἔχουσι σχεδὸν πάντες θύραν ἐπ' ἱμιάς τῶν πλευρῶν, πρακτικῶς ἄχρηστον.

Πλὴν τῶν τάφων ἀνεκαλύφθησαν δύο Ἀκροπόλεις, ἡ μὲν ἐν Σίφνῳ, ἡ δὲ ἐν Σύρῳ· ἀμφότεραι δ' ἔχουσι τοῦτο τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν, ὅτι περιβάλλονται ὑπὸ δύο τειχῶν, ἐξ ὧν τὸ ἐσώτερον εἶνε παχύτερον καὶ ἔχει κατὰ διαστήματα πύργους τετραγώνους μὲν ἐν Σίφνῳ, μᾶλλον δὲ στρογγύλους ἐν Σύρῳ· τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος εἶνε ἀσθενέστερον, ἀπέχει δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ τόσον, ὥστε μόνον εἷς ἄνθρωπος νὰ δύναται νὰ διέλθῃ. Ἡ τῆς Σύρου Ἀκρόπολις εἶνε σύγχρονος τῶν τάφων, ἡ δὲ τῆς Σίφνου κατὰ τι ὑστερωτέρα καὶ ἡ τειχοδομία αὐτῆς τελειότερα. Ταῦτα κατὰ τὰς ἐκθέσεις τοῦ κ. Τσουντα. Ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταύταις ἐδαπανήθησαν δρ. 4, 106.

Ἄλλη δὲ ἀνασκαφή ἐγένετο ἐν τῇ νήσῳ *Ῥήνεια* ὑπὸ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Δ. Σταυροπούλου, ἥτις ἔσχε κυρίως τοῦτο τὸ ἱστορικῶς σπουδαῖον ἀποτέλεσμα, ὅτι ἤνεγκεν εἰς φῶς αὐτὰς τὰς παλαιὰς ταφὰς τῆς Δήλου τὰς κατὰ τὴν κάθαρσιν τῆς νήσου τῷ 426/5 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐξορυχθείσας καὶ εἰς Ῥήνειαν μετενεχθείσας, αὐτὰς τὰς «ἀνευρεθείσας θήκας τῶν τεθνεώτων». Ἐδαπανήθησαν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ δρ. 2, 104.

Ἐπὶ ὀλίγους μῆνας ἐξηκολούθησαν καὶ αἱ ἐν *Λυκοσοῦρα* ἀνασκαφαί, ἐποπτεύοντος τοῦ Κ. Κοντοπούλου. Ἀφ' οὗ ἐγένοντο συμπληρωτικαὶ τινες σκαφικαὶ ἐργασίαι ἐν τῇ παλαιότερᾳ ἀνασκαφῇ, ἐξητάσθη διὰ σκαφῆς τὸ κτίριον, ὃ ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων καλεῖται *Μαρμαρόπλακα*. Ἐδείχθη δὲ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης, ὅτι τὸ προκείμενον κτίριον εἶνε μεγάλη δεξαμενὴ ἐκ πωρίων λίθων κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν σύστημα κατεσκευασμένη. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ κ. Δαῖρφελδ ἐπισκεφθεὶς τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας κατὰ τὸ λῆξαν

ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ εἰς μαρμαρίνος τετανωμένος ὀμφαλὸς ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προερχόμενος. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λόφου τῶν Παληοκκλησιῶν ἐπεχείρησα τὴν ἀνασκαφὴν μικρῶν δοκιμαστικῶν λάκκων μέχρι τοῦ στερεοῦ, δὲν ἐπέτυχον ὅμως παλαιόν τι οἰκοδόμημα, ἕως διότι οἱ ἀνοιχθέντες λάκκοι ἦσαν ὀλίγοι, ἐπὶ τῆς δυτικῆς δ' ὅμως κλιτύος αὐτοῦ λίαν ἐγγὺς τῆς θαλάσσης ὑπάρχουσι τὰ λείψανα ἀρχαίων (ἐλληνικῶν;) οἰκημάτων, ὧν ἀνέσκαψα ἔν δωματίον ἔχον τοὺς τοίχους αὐτοῦ (ὑψ. σφζόμενον μέχρις ἐνὸς μέτρου) ἀηλιμμένους διὰ λεπτοτάτου κονιάματος.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΡΗΝΕΙΑ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

Μέγα μέρος τῆς πρὸς δυσμὰς παρακειμένης τῇ Δήλῳ μείζονος νήσου Ῥηνείας, ἣτις ποτὲ ὑπὸ τοῦ θαλασσοκρατήσαντος τυράννου τῆς Σάμου Πολυκράτους καταληφθεῖσα ἀνετέθη τῷ Δηλίῳ Ἀπόλλωνι, πιθανώτατα ὅλον τὸ μεσημβρινὸν αὐτῆς τμήμα, διετέλεσεν ὃν καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις κτῆμα τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήλου. Τούτου τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τὴν πρὸς τὴν Δῆλον τετραμμένην καὶ διὰ στενοῦ πορθμοῦ ἀπ' αὐτῆς κεχωρισμένην ἄπασαν σχεδὸν καλύπτει μέγας καὶ πυκνὸς ἐρειπιῶν εἰς μῆκος πλέον τῶν δισχιλίων μέτρων ἐκτεινόμενος καὶ εἰς βάθος μέχρι τετρακοσίων μέτρων καὶ πλέον ἐνιαχοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης προήκων. Ὅλος οὗτος ὁ χώρος πλὴν μικρῶν διαλειμμάτων εἶνε πλήρης σωρῶν μαρμαρίων καὶ ἄλλων λίθων ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει: διεσκευασμένων, ἐν οἷς προβάλλουσιν ἐνιαχοῦ τὰ κατὰ χώραν ἐναπολειφθέντα μέρη τῶν μνημείων καὶ τοίχων. Ταῦτά εἰσι προφανῶς τὰ λείψανα τῶν ταφῶν καὶ τῶν ἐπιτυμβίων μνημείων καὶ τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων, ἐν οἷς διακομιζόμεναι αἱ γυναῖκες τῆς

Δήλου ἔτικτον καὶ ἀποθνήσκοντες ἐθάπτοντο οἱ οἰκήτορες τῆς ἱερᾶς νήσου μετὰ τὴν δευτέραν ὀλικὴν αὐτῆς κάθαρσιν τὴν κατὰ τὸν χειμῶνα τῶν ἐτῶν 426-425 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων γενομένην καὶ τὴν σύγχρονον ἀπαγόρευσιν τοῦ ἐναποθνήσκειν καὶ ἐντίκτειν ἐν Δήλῳ τοῦ λοιποῦ.

Βόθροι καὶ ὀρύγματα καθ' ἅπαντα τὸν ἐρειπιῶνα πάμπολλα, ἐνιαχοῦ συνεχῆ σχεδόν, μαρτυροῦσι τὴν γενομένην ἐνταῦθα ἐπὶ μακρὰς σειρᾶς ἐτῶν τυμβωρυχίαν. Οἱ δὲ τὴν Δήλον κατὰ καιροὺς ἐπισκεψάμενοι καὶ περὶ αὐτῆς γράψαντες ἀρχαιολόγοι καὶ ἄλλοι σοφοὶ ἄνδρες πάντες σχεδὸν ποιοῦνται καὶ τινα λόγον περὶ τῶν λειψάνων τούτων, πάντες ὁμῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐν παρόδῳ ἐξετάσαντες αὐτὰ καὶ γράψαντες. Ἡ πρώτη συστηματικὴ ἐξερεύνησις καὶ ἀνασκαφὴ αὐτῶν εἶνε ἡ δι' ἐμοῦ ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος γενομένη.

Αὕτη δέον νὰ διαιρηθῆ εἰς δύο βραχείας περιόδους.

Κατὰ τὴν πρώτην διαρκέσασαν ἀπὸ τῆς 8ης Ἰουνίου μέχρι τῆς 18ης Ἰουλίου ἐξερεύνησα τὸν ἐρειπιῶνα καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν διὰ πλείστων μικρῶν ὡς τὰ πολλὰ δοκιμαστικῶν ὀρυγμάτων. Καὶ δι' αὐτῶν ἤχθησαν εἰς φῶς πλείσται ταφαὶ νεκρῶν, τῶν μὲν κεκαυμένων, τῶν δ' ἀκαύστων, παντὸς εἶδους καὶ πάντων τῶν ἀπὸ τῆς καθάρσεως τῆς Δήλου μέχρι τῶν τελευταίων αὐτῆς ἡμερῶν αἰῶνων, αἱ μὲν σεσυλημέναι ἢ ὑπὸ τυμβωρύχων τῶν νεωτέρων χρόνων ἢ καὶ ἀρχαιότεν, πολλαὶ δὲ καὶ ἀσύλητοι. Τὸ κακὸν εἶνε ὅτι ἐπίχωσις μεγάλη ἐνταῦθα οὐδέποτε ἐγένετο, καὶ ἐπομένως οἱ μεταγενέστεροι θάπτοντες τοὺς νεκροὺς αὐτῶν κατέσκαπτον ὡς τὰ πολλὰ τοὺς τάφους τῶν προγενεστέρων.

Ἐκ τῶν σκαφῶν τούτων συνέλεξα διάφορα κτερίσματα, ἐν οἷς καὶ τινα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα (14 φύλλα χρυσοῦ στεφανίσκου τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, 3 ζεύγη χρυσῶν ἐνωτίων, ψέλλια ἀργυρᾶ καὶ ἄλλα τινά)· ἔτι δὲ πινακίδιον μολύβδινον, ἐφ' οὗ Ῥωμαῖός τις τῆς Δήλου, ὁ Τίτος Πακῶνιος, ἔχει ἐγχαράξῃ Λατινιστὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τέλος μάρμαρα ἐπιτύμβια φέροντα κοινὰς ἀναγλύφους παραστάσεις καὶ ἐπιγραφάς, ἐν αἷς καὶ τινα ἐπιγράμματα ἔμμετρα.

Κατὰ τὰς δοκιμαστικὰς ταύτας σκαφὰς ἐπειπάσατο τὴν

προσοχήν μου ἰδίᾳ τόπος τις τῆς ἀκτῆς κατὰ τὸν πρὸ τοῦ ἐκκλησιδίου τῆς ἁγίας Κυριακῆς ὁρμίσκον, ἐν ᾧ ἐνέτυχον πλήθει τεμαχίων πωρίνων λαρνάκων καὶ θραύσμασι τισι ἐρυθρομόρφων ἀγγείων τῶν καλῶν χρόνων. Καὶ ἐνόμισα τὸ πρῶτον ὅτι ἦσαν ταῦτα λείψανα ταφῶν τῶν πρώτων μετὰ τὴν κάθαρσιν τῆς Δήλου χρόνων κατασκαφεισῶν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων συσσωρευθέντα ἐκεῖ· ἐπὶ τῇ ἐλπίδι δ' ὅτι ἐπιμένων ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ θὰ ἀπεκάλυπτον καὶ τάφους ἀθίκτους τῶν χρόνων τούτων, ὅτε τὸ σ. συμβούλιον τῆς ἐταιρείας εὐηρεστήθη νὰ μοι χορηγήσῃ καὶ δευτέραν χιλιόδραχμον πίστωσιν καὶ ἡ ἐργασία μετὰ τινων ἡμερῶν διακοπὴν ἐπανελήφθη τῇ 3ῃ Αὐγούστου, περιωρίσθη μέχρι τοῦ τέλους αὐτῆς εἰς τοῦτον τὸν τόπον, οὐτινος ἀπεφάσισα τὴν διὰ συνεχοῦς σκαφῆς ἀποκάλυψιν.

Ἄλλὰ τὰ ἀποκαλυφθέντα αὐτόθι ὑπερέβαλον τὰς ἐμὰς προσδοκίας. Ἄνευρον ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ αὐτὰς τὰς παλαιὰς ταφὰς τῆς Δήλου τὰς κατὰ τὴν κάθαρσιν τῆς νήσου τοῦ 426-425 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐξορυχθείσας καὶ μετενεχθείσας ἐναῦθα, αὐτὰς τὰς «ἀναιρεθείσας θήκας τῶν τεθνεώτων». Ἀπεκαλύφθη δηλ. ἐν χώρῳ τετραγωνικῷ 500 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων ἐκτάσεως περιβεβλημένῳ ἀναλήμματι στρῶμα ἐκτεταμένον ὅστων μετὰ θραυσμάτων ἀγγείων πηλίνων, μικρῶν τοιοῦτων ἀρτίων, εἰδωλίων πηλίνων καὶ ἄλλων κτερισμάτων ἀναμειγμένων, κατὰ τὸ πλεῖστον συμπαγῆς ὑπὸ τῆς ἄνωθεν πίεσεως, κεκαλυμμένον διὰ πλακῶν κοινῶν, ἐν μέρει δὲ δι' ὁμοίων εἰς μικρὰ τετραγωνικὰ διαμερίσματα διηρημένον, ὧν ἕκαστον προφανῶς περιέλαβε τὰ περιεχόμενα ἐνὸς τάφου ἢ ὁμάδος τοιοῦτων, ἐν ᾧ τῶν πολλῶν τὰ ὅσα φύρδην μετ' ἀλλήλων διακομισθέντα καὶ ριφθέντα ἀπετέλεσαν ἐν στρῶμα ἀδιαίρετον. Τὰ μετὰ τῶν ὁστων εὑρεθέντα κτερίσματα ἦσαν σχετικῶς ὀλίγα· πληθὺς τοιοῦτων, καὶ ἰδίως θραυσμάτων ἀγγείων, εὑρέθη ἐν τῷ καλύπτοντι αὐτὰ χῶματι, μάλιστα ἔνδον τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ ἀναλήμματος. Ἀπεκαλύφθησαν δ' ἔτι ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ καὶ εἰκοσι καὶ ἐννέα πώριναι λάρνακες, αἱ πλεῖσται κατὰ τὴν βορειοδυτὴν γωνίαν αὐτοῦ κατὰ στοίχους κατατεθειμέναι. αἵτινες μετηνέχθησαν ἐκ Δήλου προφανῶς περιέχουσαι νεκροὺς προσφάτους ἔτι κατὰ τὴν κά-

θαρσιν. Ὅμοίων δὲ λαρνάκων κατὰ τὴν ἀποβίβασιν καὶ μετακόμισιν πάντως καταστραφειῶν τὰ τεμάχια συνεσωρεύθησαν κατὰ τὴν ἀνατολικομεσημβρινὴν γωνίαν ἔνδον τοῦ ἀναλήματος· καὶ ταῦτά εἰσι τὰ κατὰ τὰς δοκιμαστικὰς σκαφὰς εὑρεθέντα καὶ παρακινήσαντά με εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου.

Τὰ κτερίσματα τῶν ἀθίκτων λαρνάκων — διότι τινὲς τούτων, ὡς καὶ μέρη τινὰ τοῦ ἄλλου στρώματος, εἶχον ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἀνορυχθῆ καὶ καταστραφῆ — ἦσαν τὰ πολλὰ ἀγγεῖα ἐρυθρόμορφα κοινὰ ἢ καὶ ἀπλῶς μελαμβαφῆ. Ἄλλ' ἐν τῷ στρώματι τῶν ὄστων καὶ μάλιστα ἐν τῷ χύματι συνέλεξα πληθὺς μέγα θραυσμάτων ἀγγείων πηλίνων ἀναγομένων εἰς πάντας τοὺς ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῶν τῆς καθάρσεως αἰῶνας, ἔτι δὲ πολλὰ ἄρτια μικρὰ ἀγγεῖα καὶ ἄλλα κτερίσματα. Ἐκ τούτων ἀναφέρω ἐνταῦθα εἰδῶλιον χαλκοῦν νεανίου γυμνοῦ ἀρχαϊκὸν (λαβὴν κατόπτρου) καὶ ἀγγεῖον μικρὸν πηλινὸν ἔχον σχῆμα κεφαλῆς νεανίου ἐν κράνει, ἀπεαγὸς τὸν λόφον, ὅστις ἀπέτελει τὸ στόμιον τοῦ ἀγγείου.

Νῦν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος μηνὸς διὰ δεξιῶν τεχνίτου ὑπὸ τοῦ σ. συμβουλίου ἀποσταλέντος μοι ἐνταῦθα ἐργάζομαι εἰς τὴν κάθαρσιν καὶ συγκόλλησιν τῶν εὐρημάτων τούτων Ἐκ δὲ τῆς μέχρι τοῦδε ἐργασίας φαίνεται ὅτι καὶ ἐκ τῶν φύρδην εὑρεθέντων τεμαχίων θέλουσιν ἀποτελεσθῆ πλείστα ἀγγεῖα, παντοίων σχημάτων καὶ χρόνων, πλήρη ἢ μικρὰ ἔχοντα χάσματα.

Περὶ ζητημάτων τινῶν ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης προκλήθέντων ἢ καὶ πρότερον ἤδη ὑφισταμένων, οἷον τὸ περὶ Καρικῶν τάφων τὸ ἐκ τοῦ γνωστοῦ χωρίου τοῦ Θουκυδίδου (I, 8, 1) τὴν ἀρχὴν σχόν, σιγῶ ἐν τῷ παρόντι, ὅπως μὴ ἐκταθῆ πέρα τοῦ μέτρου ἢ προκειμένη ἔκθεσις.

Προσθετόν τέλος ὅτι κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ χώρου τούτου ἀπεκαλύφθησαν καὶ τινες τάφοι, οἱ μὲν σύγχρονοι ἢ μικρὸν νεώτερο τῆς καθάρσεως τῆς Δήλου καὶ μεταφορᾶς τῶν ταφῶν, οἱ δὲ καὶ μεταγενέστεροι, τινὲς τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Τούτων τινὲς περιεῖχον εὐρήματα ἀξιόλογα (εἰδῶλια πηλίνα, κοσμήματα χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ). Τῶν τελευταίων Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἦν ὁ τῆς νεαρᾶς ἱερείας τῆς Ἴσιδος Φιλοῦς, ἣτις ἐτάφη φέρουσα τὸ σείστρον

ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ δακτύλιον χρυσοῦν ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἔχοντα ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐκτὸς ἄλλων ποικίλων κτερισμάτων.

Ἐν Μυκόνῳ τῇ 19ῃ Δεκεμβρίου 1898.

Δ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΘΕΡΜῶ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

Ἡ ἐλπίς ἦν πέρυσιν ἐξέφρασα ἐν τῇ πρὸς τὸ συμβούλιον ἐτησίᾳ ἐκθέσει μου (ἴδε πρακτικῶν τοῦ 1897 σελ. 21), ὅτι ἡ σκαφὴ ἔφερε πλέον ἐπὶ τὰ ἔχνη τοῦ ὑπὸ τοῦ Πολυβίου μαρτυρουμένου ναοῦ τοῦ Θεριμίου Ἀπόλλωνος, ἐπραγματώθη ἐφέτος.

Καὶ οἱ μὲν δύο ἐκ πώρου σπόνδυλοι δωρίων κιόνων καὶ οἱ ὀγκωδέστατοι καλυπτῆρες κέραμοι, ἐξ ὧν εἶκασα τότε ἐγγύς που κείμενον τὸ ζητούμενον ἱερόν, ἀπεδείχθησαν κατόπιν ἀνήκοντες εἰς ἄλλο τι κτίριον, ὅπερ εἰσέτι δὲν ἀνευρέθη. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ παρεκκλησίου τῆς Ἀγίας Τριάδος ὀρμώμενος καὶ εὐθὺ πρὸς βορρᾶν σκάπτων ὑπ' αὐτὴν τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ Μέγα-Λάκκου, ἀνεῦρον τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ ἐπὶ ὑψηλοτέρου πως ἐπιπέδου, ὅπερ ὡς ὄχθος πλήρης συντριμμάτων λίθων εἰργασμένων διεκρίνετο καὶ πρὶν, χωριζόμενος πάσης τῆς λοιπῆς πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ δυτικοῦ τείχους τοῦ περιβόλου ἡμαλῆς τοῦ τεμένου ἐκτάσεως. Ἀνάλημμα εὐτελὲς καὶ ὕψους μόλις ἐνὸς μέτρου ἀπεκάλυψα στηρίζον ἄλλοτε τὸν ὄχθον τοῦτον, ὅστις πρὸς ἀνατολὰς ἡρέμα ἀνέρχεται μέχρι τῶν βράχων τοῦ βουνοῦ καὶ ἀποτελεῖται, ὡς κατόπιν φανερόν ἐγινε, ἐκ συσσωρευθέντων κατὰ μικρὸν χωμάτων καὶ συντριμμάτων λίθων ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ βουνοῦ.

Τὰ πρῶτα λείψανα τοῦ ναοῦ μοί παρουσιάσθησαν ἐν τῷ νοτίῳ καὶ ἀνατολικῷ στυλοβάτῃ τῆς περιστάσεως αὐτοῦ. Ὁ στυλοβά-